

till användning bör ledsagningen till orgel vara ytterst diskret och smidig.

Dies irae ingår i den avdelning i Psalmboken som kallas Hymner och sånger. Denna avdelning och dess utgestaltning hör givetvis till det intressantaste men även kanske det svåraste arbete som ingår i koralbokskommitténs arbete. Det är emellertid kommitténs livliga förhoppning att de lösningar den kommit till på sitt sätt skola bidra till att den gamla kyrkans sång skall klinga fulltonig och värdig på de platser och stunder där den i ett levande organiskt sammanhang med svenskt gudstjänstliv i övrigt kan få sin hemorts rätt.

Henry Weman.

En ny sång.

När Gustaf Aulén söndagen Cantate anno 1933 vigdes till biskop, utgick Ärkebiskopen i sitt tal från ordet i Psaltarens 96:te psalm: »Sjungen Herranom en ny sång».

Ordet har vid flera markanta kyrkohögtider varit utgångspunkt för betraktelsen.

Wallin inledde därmed exordiet till sin högstämda predikan »Inbördes uppmuntran att med christelig glädje sjunga Herranom en ny sång», när han första advent 1820 som domprost i Västerås invigde den nya psalmboken. Då förelåg ju också en ny sång, med en rik och skiftande skala, att tagas i bruk av den svenska kyrkoförsamlingen. En psalmbok var av konungen gillad och stadfäst, betydligt mera nyanserad än den gamla karolinska. Framförallt skulle tonerna från »Davidsharpan i Norden», där de voro som mäktigast och renast, bliva en evärdelig besittning och rikedom, först och främst inom den svenska folkkyrkan, efterhand i någon mån även i de utomkyrkliga kretsarna. En psalm sådan som 55 har visat sig kunna utföra den ekumeniska gärningen att ena till samklang alla de många skilda samfundens tankar och känslor vid julmorgonens gudstjänst.

En ny sång föreligger också nu i vår svenska kyrka, alltsen sekelskiftets första årtionde, differentierad och rik också den, med sina födslomärken efter utståndna kriser, fördjupad kyrkosyn, kyrkligt uppvaknande, en energiskt arbetande svensk teologi. Ett fruktbarande Lutherstudium och tillika en berikande kontakt

med anglikansk teologi har avsatt sina tydliga spår. Realismens genombrott, senare förnummen i förkunnelse och psalm än i vår skönlitteratur, har påverkat den nya sången. Efterklang, sentimentalitet, falskt patos, deklamatoriska utgjutelser äro därmed bannlysta.

*

Gustaf Aulén avslutar sitt Herdabrev till Strängnäs stift med en Vallfartspsalms, vars ord och melodi, båda flutna ur samma penna, gävo ökad lyftning och innerlighet åt sin författares vigning till biskop. Psalmens sjöngs av Uppsala domkyrkas kör, under det processionen med installandus, assistenter och installator skred upp emot högaltaret. En bödens, trons och hoppets sång.

Redan psalmens överskrift är betecknande för en nyare kyrklighets syn och stämning.

Första strofen formar sig till en bön om ljus och ledning:

Låt från ovan ljuset falla
 på vår vandrings dunkla stig!
 Giv, Osynlige, oss alla
 nåd att se en skynt av Dig!
 Gå framför oss, tag oss, led oss!
 Låt Din starkhet vara med oss!

Skriften vittnar om att Moses förmådde härda ut, därigenom att han likasom såg den Osynlige. Detta hör till all levande gudsfruktans kännetecken och väsen. Från Israels ökenvandring förtälja de gamla berättelserna, att Herrens härlighet gick framför folket. Liksom Viktor Rydbergs jubileumskantat väcker den Aulénska Vallfartspsalmen denna motivkrets till liv.

Men här är icke tal om en sky »vävd av idealer» utan i stället om ett stycke nytestamentlig uppenbarelsehistoria. Här följer i fortsättningen vittnesbördet, att Guds starkhet och kärlek tog gestalt i Kristus.

I en av Aulén gärna anförd kollektbön, den på tionde söndagen efter H. Trefaldighet, står det, att Gud allrämest bevisar sin allmakt däri, att han skonar oss och förlåter vad vi hava brutit. (Den allmänneliga kristna tron, 1:sta uppl., sid. 130).

I vallfartspsalmen heter det om Kristus:

Evigt skall han vittne bära
om att starkare än allt
är Guds kärlek, som försonar,
när den korsmärkt sig ej skonar.

Det måste vara så, därför att förlåtelsen icke är slapp eftergift utan ett övertinnande av en ond och trög vilja, ett vinnande av människohjärtats hängivenhet, ja, en nyskapelse. »Lättare» skulle det vara att straffa och slå ned än att försona och vinna. Härtill fordras en starkare makt, och denna makt är den lidande kärleken.

Geijer har framförallt i passionspsalmen 89 riktat våra tankar till denna gudomliga kärleks makt hos den korsfäste:

intet finns
som icke vinns
av kärleken som lider.

Han har i annat sammanhang betygat: »Endast därför är ock Gud föremål för den högsta vördnad och kärlek att han sökt upp den fallna människan, emedan hon endast frivilligt kan återvända och således blott med kärlek står att besegra, även för Guds allmakt». I psalmen säger han var denna Guds allmakt uppenbaras.

Men Aulén har i sin psalm en tanke, varmed denna ofta nog så lättvindigt citerade och använda Geijerpsalm kompletteras: Guds självutgivande kärlek kan gå förlorad, bli vad Luther kallar »eine verlorene Liebe».

Fritt och utan gräns den giver,
om den än förlorad går —
skörden ofta utebliver —
slösande likväl den sår.

Allvarstankarna från Jesu liknelse om fyrahanda sädesåkrar komma här till uttryck. Likaså i Herdabrevet (avd. om prästämbetet såsom försoningens ämbete, sid. 63), där det erinrats om korset såsom segertecknet. »Detta betyder icke, att segern alltid skulle vara kärlekens gärning tillförsäkrad. Mycken offrande och självutgivande kärlek kan gå till spillo, gå förlorad. Men mitt under allt detta blir det därvid, att kärleken själv 'aldrig förgår'». (Jfr Nygren, Försoningen, sid. 57 f.).

Tvenne Lutherord, karaktäristiska, innehållsrika och åskådliga, återklinga i den följande (4:de) strofen. Orden anföras i Den

allmänneliga kristna tron, likaså i Herdabrevet, (sid. 54—55). Det ena är Luthers expressiva ord om syndens väsen: syndaren är »inkrökt i sig själv». Det andra är det lika målande ordet om Guds frälsande gärning med oss, att den »tager oss ut ur vår egen åsyn och ställer oss liksom utanför oss själva, så att vi icke bygga på egna krafter, samvete, känsla, person och gärningar, utan på det som är utom oss», alltså på Gud själv. Som präst har man ofta i den enskilda själavården, då det gällt att föra en misströstande själ tillrätta, varit tacksam för att detta Lutherord blivit inpräglat i ens medvetande.

Aulén gör det djärva greppet att gjuta båda dessa ord in i en och samma strof:

Slå oss hårt med riddarslaget!
 Tag ur egen åsyn ut
 oss, som tråla under jaget,
 bundna med olösbar knut!
 Hugg den av! och hos Dig fånget
 frihet får mitt liv i tvånget.

Det är i sanning en innehållsmättad strof!

Detta riddarslag som löser syndens gordiska knut, det är bildspråk som etsar sig fast i minnet.

Och den påminnelsen att allenast genom bundenheten vid Kristus blir en människa verkligen fri, den behöva vi ofta nog. Paulus, Jesu Kristi livegne, kan fråga »är jag icke fri». Luther sjunger sin befrielses Höga visa i förklaringen till andra artikeln och i sin »andeliga visa om huru syndaren kommer till nåden» (Var man må nu väl glädja sig). Det vore gott om Kristi kyrka världen runt kunde få förmedla sådan frihet åt en alltmera växande skara.

I Kyrkans årsbok 1934 kommenteras det föregående årets biskopsutnämningar. Där framhålles, att kyrkan i de utnämnda »äger tillgången av den stridbara optimismens markerade personligheter».

Frimodighet förkunnar Auléns Herdabrev. Och i frimodighetens tecken slutar vallfartspsalmen med bekännelsen om Guds frid mitt i denna vådans, syndens och stridens värld, den frid

som oss ger i svaghet styrka
 och gör hjärtat till Guds kyrka.

Det är pingstens visshet — först efter korsets och uppståndelsens påska blir det omsider pingst.

Sextonhundralets fromme kände sin bundenhet och bad med längtansfullt hjärta (Svedbergs psalmbok av år 1694, nr. 215):

Kom Gudz dyra gáfwa,
Sönderslit then kláfwa,
Ther i jag är spänd;
Kom, ah! Kom min längtan!
Kom min hierte-trängtan,
Och mitt qwal bortwänd!
Hiertat får nytt lif och styrekia,
När tu gör ther i tin kyrkia.

(*Sv. ps. 137, v. 4.*)

Det är samma bön och bekännelse som i den moderna psalmen.

Med en vision av trons och hoppets dubbelbåge, strålande över Kristi kyrka, med övertygelsen om den kärlek som var och evigt varar avslutas denna innhållsrika vallfarts- eller processionspsalm. Därmed vill den sjunga in i våra hjärtan, ack, ofta så missmodiga och försagda inför kampen, lidandet och döden, att varken vandan eller det onda eller förgängelsen har det sista ordet. Vandringens mål är Gud och hans eviga kärlek.

Trons och hoppets dubbelbåge
över Herrens kyrka står.
Men all strålgans i dess låge
kraften av den kärlek får,
vilken var och evigt varar
och till sist sig helt förklarar.

Då electus till Strängnäs gästade Malmö prästsällskap fingo vi under författarens-kompositörens egen ledning sjunga hans sköna psalm. För den som suttit under Gustaf Auléns kateder och i hans tentamenssoffa återkallar denna sång många kära och stärkande minnen.

Det var med glädje jag i ett isländskt psalmbokstillägg fann Auléns vallfartspsalm översatt (av den i vår svenska kyrka synnerligen väl orienterade biskop Jón Helgason). Den har där fått sin plats mellan Grundtvigs Kirkeklokke och Ingemanns sång om Den store Mester.

Vallfarts- eller processionspsalmer äro i vår litteratur sällsynta. Här må endast erinras om Elis Erlandssons bok Adoratio, vilken innehåller bl. a. en processionspsalm (sid. 68), som på ett par

punkter är besläktad med den Aulénska och präglas av samma frimodiga tro på Guds kärleks makt, uppenbarad i Kristus.

Fast fördold Han är oss nära;

— — — — —
I din Son Du uppenbarat
All din kärleks majestät,

— — — — —
Ära, makt och härlighet
tillhör Gud i evighet!

*

Ännu ett herdabrev och en psalm skola här sammanställas, även de visande ett inre samband mellan trostankarna, teologien, och »en ny sång».

Einar Billing gav oss i sitt Herdabrev till prästerskapet i Västerås stift en sammanfattning av sin teologi och sin kyrkosyn.

Utgångspunkten är aposteln Pauli ord i Filipperbrevets fjärde kapitel:s sjunde vers, om Guds frid som bevarar hjärtan och tankar i Kristus Jesus. Billing påvisar, vilken kraft Guds frid faktiskt var i aposteln:s prövningar och kamp. Filipperbrevet är skrivet under Pauli fångenskap. Och »själva fängelsecellen, där han sitter har — — — — blivit för honom en bild av — — — Guds omsorg. Vaktposten, vars taktfasta steg utanför hans dörr säger honom, att en flykt är omöjlig, och fängelsemuren, som stänger honom ute från yttervärlden: de avbildade Guds frid, som står på vakt vid hjärtats dörr, att inga onda eller fåvitska tankar må slippa därur, och som omhägnar hjärtat såsom ett fridlyst tempelområde, att intet orent må slippa därin». Billing framhåller — och det behöver i sanning göras klart för oss alla — att denna Guds frid icke är en ömtålig stämning, som går och kommer, utan den fasta, objektiva verklighet som omgiver oss vart vi gå. Den är »icke det sista, avslutande och högsta i det kristna livet utan det första, grundläggande — och högsta». Det är också av vikt att hålla fast, vad Billing säger om huru denna frid vinnes. »Icke i extasens känslosvall utan i den stilla samlingen kring förlåtelsens klara, dömande och upprättande ord gripa vi Guds frid. Dag för dag måste Gud med förlåtelsen giva oss den — mer än en dagsbörda åt gången orka vi ej med att bära».

Denna Guds frid ger åt människan den inre rikedom, den sa-

lighet, som gör att hon blir befriad från det krampaktiga greppet om sig själv. Hon blir en glad och frimodig och villig tjänare i sitt kall.

Det är vad Luther klart beskrivit i sin skrift »Om en kristen människas frihet», en skrift som torde vara alltför litet läst ibland oss.

Hela rikedomerna av dessa evangeliska, tröstande och frigörande tankar, möta oss i Einar Billings tröstesalm, så kallad då den först publicerades. Den fick sin plats i den nya upplagan av Kyrklig sång och omsider, via J. A. Eklunds psalmboksförslag, i vår nya psalmbok, där den ingår under nummer 380.

Liksom anslaget i Lutherpsalmen »Var man må nu väl glädja sig» är en uppmaning till glädje, så också här. I ena fallet en maning till medkristna, »lieben Christen gemein», i andra en maning till min egen själ såsom så ofta i Psaltarpsalmerna. Ett karaktäristiskt och innehållsrikt *nu* möter oss i båda fallen. Det tyder på nyvunna andliga erfarenheter, en ny syn. Guds ord, »Guds den Allsvåldiges bud», skänker åt människan denna gåva och förpliktelse att glädjas.

Nu gläd dig, min ande, i Herran,
upp, jubla, min själ, i din Gud.
Låt ängslan och sorg vika fjärran
på Guds, den Allsvåldiges bud.
Väl andra må sucka och kvida,
men dig, som har Gud vid din sida,
dig höves blott lovsångens ljud.

Till de centrala verserna i psalmen höra de som besjunga Guds frid. (3—6).

När friden ett hjärta bevarar,
stor rikedom får det och makt.
Det räknar ej längre och sparar,
står ej om sitt eget på vakt.
Det frestaren bjuder att vika
och källor att flöda så rika
i lidandets brännheta trakt.

Det är ett koncentrat av några strålande sidor i Herdabrevet, teologi, Luthertolkning, omsatt i uppbyggande kyrkosång. Slutraderna i stroforna alludera på de kända orden i Psaltarens 84:de psalm

om källorna i Tåredalen, ord som äro dyrbara för så många bibel-läsande, i lidandet fostrade kristna.

I sjätte strofens slutrader ställes den allvarliga frågan: Hur vågar ditt hjärta du neka Att hela sin rikedom få?

Den som nekar, den som icke tar emot, blir ett rov för ovisshet, ofrid, rädsla. Och — såsom det heter i Herdabrevet (sid. 19) —: »Ej blott från Gud utan också från min nästa stjal jag genom min ovisshet och brist på frimodighet, vad honom tillhör». ».

Lina Sandell, för att erinra om en sångarskola som med delvis annan accent sjunger om Guds nåd i Kristus, ställer oss i sin konstlösa sång inför samma fråga: hur vågar du?

Har du mod att bliva borta,
när din konung kallar dig,
kallar dig till evig glädje,
evig salighet hos sig?

(*Sions Toner, nya uppl.; nr. 295*).

Den Billingska psalmen har i sin fortsättning (v. 7) anknytning både till skildringen av lärjungarna inom stängda dörrar, första söndagen efter Påsk, och till texten på 20:de söndagen efter H. Trefaldighet (1. årg) om de nedgrävda punden. Den mynnar slutligen ut i åkallan och bön till Fadern, Sonen och Anden. Det gäller till sist Andens vittnesbörd om att Herren Jesus är mig när. Och så avlägger även denna psalm sitt vittnesbörd om Herren Jesus som vår tros begynnare och fullkomnare, som den omistlige för trons liv. Författaren väjer inte för att ge vår egen hjälplöshet ett så tillspetsat uttryck som detta, i näst sista strofen, anstötligt för all intellektualism:

Min tro är en flämtande gnista,
Din segrade än i det sista.
O, Herre, så tro du för mig.

Psalmen har meterklass och melodi gemensamma med gamle Spe-gels kända Oss kristna bör tro och besinna (317). Denna sköna melodi, den konstfulla rimflätningen och det målande bildspråket ha jämte psalmens rika religiösa innehåll gjort tröstepsalmen till en av de gärna använda i den nya psalmboken.

Ärkebiskop Eidem har vid något tillfälle talat om Kristinnerlighet. Det kan med skäl sägas att båda de här behandlade psalmerna,

av tvenne vår kyrkas teologiska tänkare, bära kristinnerlighetens prägel, förenad med en manligt frimodig hållning.

*

Den nya sången blev ock en sång om kyrkan, ej blott om Kristi kyrka i allmänhet utan om vår svenska kyrka, något otänkbart en mansålder tidigare.

Vid det allmänna kyrkliga mötet i Stockholm i april 1931 sjöngs efter Einar Billings föredrag en av honom författad kyrkopsalm.

Den kan läsas i Ersta sångbok under nr. 152 (Sånger samlade för Ersta Diakonissanstalt. Fjärde, omarb. uppl. 1932).

Även denna psalm börjar med tacksägelse.

O Gud, vi vilja prisa dig
och Dig av hjärtat dyrka,
att ock bland oss, så nådelig,
Du byggt din helga kyrka;
när av ditt ljus vi henne se
bestrålad stå, som drömmande
vi varda i vårt sinne.

Författaren ser ut över landet. De vita kyrkorna, vilka likt ett pärlband vilja knyta samman vårt folk, de vittna om Guds verk, om Guds nåd. Linjen drages tillbaka i tiden, till den tid då Herren Jesus med sina sändebud vandrar från trakt till trakt med evangeliets säde. Kyrkorna vittna om att samme Herre under seklernas lopp vandrat fram sin väg även ibland oss.

Se, längs den väg han vandrat har,
allt medan sekler svunnit,
hur helgedom vid helgedom
nu vittna: ock till oss han kom
och tog bland oss sin boning.

Såsom såningsmannen, när han sådde ut sin säd, såg somt falla på vägen, bli nertrampat, bli förspillt, så har det skett ibland oss, när Herren vandrat fram med evangelium. Men han har dock icke övergivit oss. Det är här samma syn på Kristus, slösaren, och samma syn på Guds förekommande nåd såsom den makt, som grundar och uppbygger Kristi kyrka ibland oss, som vi känna igen från Billings Herdabrev och övriga skrifter.

Här gives oss frimodighet att se Sveriges kyrka såsom en Guds skapelse genom ordet och som ett redskap för evangeliets verk i vårt folk, att vårt folk skall bli Guds folk. Våldiga perspektiv öppna sig för våra blickar, tillbaka i det förflutna och framåt emot kommande tider. Vi se i historien den levande verksamme Guden. »Såsom hela historien, när vi sågo den på profeternas sätt, till sin innersta halt blev till en räcka Guds gärningar, så blir nu också hela vår kyrkas historia, bakom och trots allt människo- verk, till en enda Guds gärning, en hans utkorelse- och förlåtelse- gärning mot vårt folk». (Herdabrevet, sid. 68). Den som läst Billings Försoningen glömmar ej lätt, vad Guds utkorelsegärning innebär. Och vad dessa perspektiv på vår svenska kyrka innebära för förkunnelsen, därom har Billing i skriften Folkkyrkan och förkunnelsen lagt fram en rikedom av tankar, oss alla till frimodighet och ansvarskänsla. Ur denna syn på Guds uppenbarelse och Guds utkorande, förekommande nåd är den Billingska kyrkopsalmen framsprungen.

Den avslutas med denna vädjande strof:

Hör, klockor svepa runt vårt land
och ringa oss tillsamman,
att vi må uppstå, hand i hand,
att tjäna dig med gamman.
Ditt amen säg, o Gud, därtill,
bjud att det sker, som du det vill:
ditt namn ske pris och ära.

En psalm sådan som den här citerade ger oss en hjälp att kunna följa Billings energiska paroll: »gör allvar med den *religiöst* fattade folkkyrkotanken».

Tre decennier ha gått till ända, sedan den första psalmen om Sveriges kyrka, J. A. Eklunds Fädernas kyrka, sjöngs — till Auléns melodi — av hänförda unga skaror. »Den hänförelse, med vilken den sjunges — den har nästan blivit ett slags kyrklig nationalsång — vittnar i sin mån om, i vilken grad den svenska kyrkan likväl ännu alltjämt, trots allt, är en hela folkets sak» (E. Billing, Den svenska folkkyrkan, sid. 112). Denna psalm med de hopade substantiven, sin historiska tillbakablick, sitt frimodiga nämnande av fosterlandets namn — Sverige förekommer ej mindre än 7 gånger, dessutom adjektivet svensk 1 gång — sin manliga

vädjan till de unga, sin tro på de unga och känsla för de unga (Kristnade ungdom, dig gånge väl), allt detta och därtill själva sakligheten och friheten från fraser, den på en gång kärva och innerliga tonen — denna psalm måste fånga uppmärksamheten och gripa unga sinnen. Även den som var alldeles för ung för att vara korsfarare i de åren, även den som växte upp i Sydsverige i en jämförelsevis kyrklig bygd, kände fläkten av något nytt och stort, då man först var med och sjöng Fädernas kyrka. Hur djärvt den avviker från vad som eljest skrevs om kyrkan, om Sveriges kyrka, det förstår man klart först långt efteråt. Att den icke bottnade i »romantiskt svärmeri kring nationella kyrkominnen» det torde vara jämförelsevis lätt att se, om man vill se. I det gamla Ryda, där J. A. Eklund fick sina för livet bestående intryck, fostrades man inte till slika ting, men väl till tacksamhet och ansvar för sin kyrka. För övrigt är det ju samme författare, som skrivit psalmen om kyrkans bot: Herre Kriste, du din kyrka, som står sida om sida med Fädernas kyrka i Eklunds psalmboksförslag (i Kyrklig sång nr. 16).

Främst i raden i den nya sången står Fädernas kyrka. Dess författare var en vägröjare för en ny tid, en djärv angripare av tidens falska gudar, en förkämpe för en sannare syn på Sveriges kyrka, en väckande profet, som tolkade Guds gärningar till vårt folks frälsning, en stridsman och sångare, en sångare av Guds nåde.

Hilmer Wentz.

Båstads kyrkas orglar.

Båstads kyrka har förmånen att äga två utmärkta piporglar: en äldre och en nyare.

Den äldre byggdes år 1792 av J. Ekengren och tjänstgjorde till 1918, då den fick lämna plats för en ny orgel, till vilken den gamla fasaden användes. Då det ekengrenska orgelverket emellertid ansågs för intressant och värdefullt för att på vanligt, barbariskt sätt nedskrotas, blev det tillvarataget och uppsatt i kyrkans tornrum. Till en början iståndsattes dock icke alla stämmorna. Den gamla orgeln användes sedan en och annan gång vid konserter och